

BOGANMELDELSER.

JENS WARMING: Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv. En Lærebog i Danmarks Statistik. (G. E. C. Gads Forlag, København 1930). 721 Sider.

I en Anmeldelse af Professor *Warmings* „Haandbog i Danmarks Statistik“ (udgivet 1913) udtalte jeg, at der paa Grundlag af denne Bog og, for de historiske Afsnits Vedkommende, med Benyttelse af *Falbe Hansens* og *Scharlings* store Værk kunde skrives en virkelig Lærebog til Brug for Universitets-Undervisningen.

Nu er det sket. Den Bog, hvis Titel staar over disse Linjer, og som Forfatteren udtrykkelig i Undertitlen betegner som en Lærebog i Danmarks Statistik, er blevet bygget op paa Grundlag af den forlængst udsolgte Haandbog, men ved en saa gennemgribende Omarbejdelse, at Navneforandringen er fuldt berettiget.

Bogen giver imidlertid mere, end den lover, og mere end man paa Formaand vilde vente sig af en Lærebog i Danmarks Statistik. Forfatteren har ikke ladet sig nøje med at give tal-mæssige Skildringer og Redegørelser og at underbygge disse med saa meget Historie, som han har fundet fornødent; han har tillige i stort Omfang tilføjet hvad han selv kalder „den nationaløkonomiske Forklaring af Forholdene“. Disse Forklaringer blev tidligere for en Del meddelt de Studerende ved den mundtlige Gennemgang af Stoffet, og Forfatteren har altsaa nu indtaget i Lærebogen det, som hans mangeaarige Erfaring fra Eksaminatorier og Kollokvier har lært ham, at de Studerende har behov for en frugtbringende Tilegnelse af det statistiske Stof. Dette Fremstillingsprincip, som utvivlsomt har store pædagogiske Fordele, er ganske vist ikke gennemført med samme Konsekvens hele Værket igennem, og undertiden er den nationaløkonomiske Forklaring kun givet som en Antydning — som naar det under Omtalen af Andelsmejerierne (S. 161) hedder: „Skummetmælken m. m. faar Leverandørerne tilbage, idet den udnyttes bedst, naar den fordeles (Grænsenyttens)“. Men det

BOGANMELDELSER.

JENS WARMING: Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv. En Lærebog i Danmarks Statistik. (G. E. C. Gads Forlag, København 1930). 721 Sider.

I en Anmeldelse af Professor *Warmings* „Haandbog i Danmarks Statistik“ (udgivet 1913) udtalte jeg, at der paa Grundlag af denne Bog og, for de historiske Afsnits Vedkommende, med Benyttelse af *Falbe Hansens* og *Scharlings* store Værk kunde skrives en virkelig Lærebog til Brug for Universitets-Undervisningen.

Nu er det sket. Den Bog, hvis Titel staar over disse Linjer, og som Forfatteren udtrykkelig i Undertitlen betegner som en Lærebog i Danmarks Statistik, er blevet bygget op paa Grundlag af den forlængst udsolgte Haandbog, men ved en saa gennemgribende Omarbejdelse, at Navneforandringen er fuldt berettiget.

Bogen giver imidlertid mere, end den lover, og mere end man paa Formaand vilde vente sig af en Lærebog i Danmarks Statistik. Forfatteren har ikke ladet sig nøje med at give tal-mæssige Skildringer og Redegørelser og at underbygge disse med saa meget Historie, som han har fundet fornødent; han har tillige i stort Omfang tilføjet hvad han selv kalder „den nationaløkonomiske Forklaring af Forholdene“. Disse Forklaringer blev tidligere for en Del meddelt de Studerende ved den mundtlige Gennemgang af Stoffet, og Forfatteren har altsaa nu indtaget i Lærebogen det, som hans mangeaarige Erfaring fra Eksaminatorier og Kollokvier har lært ham, at de Studerende har behov for en frugtbringende Tilegnelse af det statistiske Stof. Dette Fremstillingsprincip, som utvivlsomt har store pædagogiske Fordele, er ganske vist ikke gennemført med samme Konsekvens hele Værket igennem, og undertiden er den nationaløkonomiske Forklaring kun givet som en Antydning — som naar det under Omtalen af Andelsmejerierne (S. 161) hedder: „Skummetmælken m. m. faar Leverandørerne tilbage, idet den udnyttes bedst, naar den fordeles (Grænsenyttens)“. Men det

kan dog siges, at der i denne Lærebog i Danmarks Statistik er indsmuglet ikke saa lidt af et Kursus i elementær Økonomi.

Der er maaske dem, der vil mene, at sligt skal man ikke gøre; det er en Krænkelser af det Rammeværk, hvori Videnskaberne har faaet tildelt deres Plads, og det bryder maaske ogsaa i nogen Grad Systemet i den akademiske Undervisningsplan. De, der har denne Opfattelse, vil med Rette kunne henvise til, at et Forsøg i dette Format paa saa at sige at slaa Bro mellem Undervisningen i beskrivende Statistik og Undervisningen i Økonomi er noget hidtil ukendt og derfor bør mødes med Skepsis. Jeg er nu af den Mening at man roligt kan se bort fra saadanne Indvendinger. Det videnskabelige Skuffesystem bør ikke være sakrosankt, og hvorledes Bogen vil virke undervisningsmæssigt, vil i Virkeligheden først kunne bedømmes, naar den har været i Brug i nogle Aar. Synspunktet for Bedømmelsen bør da indtil videre ikke være, om en Bog efter den Plan, der her er benyttet, har Eksistensberettigelse, men om Bogen er gjort godt. Og herom skal det da straks siges, at Indføjelsen af „de nationaløkonomiske Forklaringer“, som giver Bogen dens Særpræg, ikke alene forlener Læsningen med en Charme, som „Haandbogen“ manglede, men ogsaa bevirker, at Bogen reelt som Undervisningsmiddel og Oplysningsværk har store Fortrin for dens med Talstof alt for overlæssede Forgænger. Der kan ikke være Tvivl om, at ikke alene de juridiske Studerende, som faar Lov til at overspringe de Stykker, der er trykt med Petit, men ogsaa de statsvidenskabelige, som maa igennem det hele, er godt tjente med Byttet.

Som rimeligt er, har Forfatteren benyttet den rige Lejlighed, der har frembudt sig, til at docere lidt statistisk Metode. Mange Steder viser han saaledes, hvordan et eller andet Resultat skal „bortforklares“ — saaledes som i det bekendte Skoleeksempel om Dødeligheden, der er steget i Landet som Helhed, uagtet den er formindsket baade i Byerne og i Landdistrikterne. At forklare den Slags Mysterier er sikkert lige saa hensigtsmæssigt nu som for 90 Aar siden, da *Adolph Frederik Bergsøe* fandt det fornødent i Forordet til „Den danske Stats Statistik“ at indskærpe, at naar Befolkningstilvæksten i 40 Aar angives til 40 %, er dette ikke ensbetydende med, at den gennemsnitlige aarlige Tilvækst er 1 Procent, „hvad de fleste ville tro“.

Selv om Warmings smaa Lektioner i Statistikens Teori og Metode har et noget tilfældigt Præg, synes de dog — knyttede som de er til den beskrivende Statistik — i Almindelighed baade vel anbragte og instruktive. Dog er dette ikke altid Til-

fældet. Jeg kan f. Eks. ikke tænke mig, at en Student, som endnu ikke har gennemgaaet noget Kursus i Statistikens Teori, kan faa noget ud af det Stykke (S. 350), der handler om Detailprisernes Forskellighed i de danske Byer. Jeg tror ogsaa, at den Plads, Forfatteren (S. 63—64) har ofret paa et Forsøg paa at indføre Læserne i et af de mest fundamentale Afsnit af Statistikens Teori, er daarligt anvendt; at hidsætte Fagudtryk som „mindste Kvadraters Metode“, „eksponentiel Fordeling“, „Middelfejl“ og „Dispersion“ uden Forklaring, er næppe til nogen Nytte, selv om det maaske ikke er ligefremt skadeligt. — Skadeligt er det derimod at benytte Fagudtryk i anden Mening end den almindeligt vedtagne, saaledes som det er sket S. 17, hvor Udtrykket „Standard-Fordeling“ bruges som Betegnelse for den Aldersfordeling af Befolkningen, der svarer til Overlevelsestavlen.

I det hele taget er Bogen i pædagogisk Henseende en mærkelig Blanding af godt og ondt. Det gode skyldes Forfatterens Frødhed og Fantasi, hans energiske og uforfærdede Gaaen paa og hans ærlige Vilje til at give det bedste, han formaar, og til at belyse Tingene fra enhver Side. „Det onde“ hænger paa en Maade sammen med de samme Egenskaber. Forfatteren har forfærdelig svært ved at resignere, han vil have det hele med, væsentligt og mindre væsentligt, uden Hensyn til om denne Mangfoldighed er tjenlig i Undervisningsøjemed; „de Studerende bør vide, at man kan vide noget om dette Emne“ (Forordet). Mangelen paa Resignation viser sig ogsaa paa den Maade, at Forfatteren har svært ved at slippe det, der under Udarbejdelsen er gaaet igennem hans Hjerne, selv hvor det kun har Betydning som Mellestationer til det afklarede, renskrevne Manuskript. Jeg skal som Eksempel nævne følgende.

Side 174 hedder det under Omtalen af Landejendommenes Salgshyppighed: „Den normale Omsætning er altsaa een Gang hvert 20. Aar; da dette er langt under Middellevetiden for en ung Køber (45 Aar for en 25aarig, 41 Aar for en 30aarig ÷ 13 Aar for en 65aarig, der trækker sig tilbage; de 13 Aar bør dog kun regnes som 9 Aar, da mange allerede er døde), ses det, at mange ejer to eller flere Ejendomme efter hinanden“. Denne løjerlige Konstruktion kan næppe forklares paa anden Maade, end at Forfatteren har været inde paa den Tanke, at det Antal Aar, der gennemleves af Mænd mellem Aldersgrænserne 25 og 65 Aar, er Differensen mellem Middellevetiderne for 65aarige og 25aarige; herfra stammer formodentlig den ganske irrelevante Oplysning om de ÷ 13 Aar. Da Forfatteren dog har

maattet gaa til Dødelighedstavlen for at beregne, at de 13 Aar „kun bør regnes som 9 Aar“, vilde det have været rimeligere resolut at lade den oprindelige Betragtning falde, foretage Beregningen paa Grundlag af Tallene for Overlevende paa hvert af de 40 Alderstrin, og ganske simpelt meddele, at efter Overlevelsestavlen gennemlever Mænd gennemsnitlig 36 Aar mellem Aldersgrænserne 25 og 65. Jeg kan ikke se andet, end at Forfatterens skruede Fremstillingsmaade maa skyldes Mangel paa Resignation. Eller skulde der ligge et Princip deri, nemlig at det formodes at være pædagogisk rigtigt, at Eleven tvinges ind i de samme Tankebaner — gale saavel som rigtige — som Læreren har befaret?

— Det har ikke kunnet undgaas, at den nye Bog har faaet et større Omfang end den ældre. Og dog maa man undres over, at et saa stort Stof, som her er samlet, har kunnet behandles, ofte ret detaljeret, paa de godt 700 Sider. Forklaringen maa for en stor Del søges i Forfatterens ejendommelige Sprogform, der er saa knap, som den paa nogen Maade kan taale at være. Mange Partier er saa overlæssede, at Læsningen bliver unødigt besværlig og Forstaaelsen ofte vanskelig. (Jeg griber i Flæng saadan et Sted som Side 657, Linie 8—21 f. n., som næsten kan konkurrere med *Sibberns* berygtede Definition af Livet). Hertil kommer saa, at Warmings overdrevne Økonomi med Ord fører ham ud i et sprogligt Uføre, som baade er til at le og græde over. Jeg maa have Lov til at præsentere en lille Buket Sprogblomster: „Folketællingen giver som Helhed for lave Tal, fordi de sent gifte oftere vil være døde“ (S. 24). „Forsørgerbyrden er altsaa lettere i Hovedstaden, baade ved mindre Tæller og større Nævner“ (S. 18). Naar der S. 46 tales om „Mændenes stærke Forbedring“ i de sidste Aar, menes den stærke Nedgang i Mændenes Dødelighed. „Børnene er overalt mest født paa Stedet“ (S. 61). Samme Sted: Desuden har Provinsbyernes landfødte nyligere levet paa Landet“. „Det mest normale Livsforhold, Retsplejen kommer i Berøring med, er Dødsboerne“ (S. 455). Undertiden kan det virkelig være vanskeligt nok at faa fat i den rigtige Mening — som naar det S. 17 hedder, at „de gamle allerede ved Fødselen var færre end de, der fødes nu“, eller S. 552, at „Plejebørnene især er smaa, idet Moderen efter nogle Aars Forløb ofte har faaet det saadan ordnet, at hun selv kan have dem“. Der er endelig Steder, der ligefrem minder om de haarrejsende Oversættelser, der kan findes paa Kransekage-Deviser og Neu-Ruppinske Billedark; Eksempel: „Svineholdets Betydning har været stærkt

stigende, bl. a. paa Grund af Svinenes store Trivelighed" (S. 102).

Til denne sproglige Blomsterkost kunde der væves et spraglet Baand af sære Ord og pudserlige Vendinger. Jeg skal imidlertid afstaa fra at citere yderligere, da det allerede er tilstrækkeligt dokumenteret, at selv en Professor i Statistik, ligevis som Fader Holberg, kan „i sin Skrive-Maade have et lidet Pund at komme Folk til at lee“.

Komme Folk til at le, ja, men Smilet skjuler i hvert Fald hos Anmelderen et Drag af Sorg over, at vort gode danske Sprog behandles saa respektløst i et videnskabeligt Arbejde.

— Trods det meget, der kan kritiseres i Warmings Bog, trods dens iøjnefaldende Svagheder paa mange enkelte Punkter og dens gennemgaaende Mangel paa god Form, er den imidlertid en værdifuld Berigelse af vor statistiske Litteratur. Forfatteren har ikke alene ved et myreflittigt Arbejde samlet Stof sammen fra et Utal af kendte og mere eller mindre skjulte Kilder. Men dette Stof har han vendt og drejet og belyst fra alle Sider. I mange Tilfælde har den talmæssige Beskrivelse givet Anledning til større og mindre selvstændige Monografier over Tidens brændende Samfundsspørgsmaal, Monografier hvor Forfatteren vel loyalt lader forskellige Opfattelser komme til Orde, men samtidig hævder sin egen Mening om Tingene. Den hele Fremstilling er herved blevet mere personligt præget, end man paa Forhaand venter sig af en Lærebog i beskrivende Statistik. Naar Konklusionerne undertiden forekommer noget udfordrende, skal man se dem i Betragtning af den Opfordring, der i Forordet rettes til Læserne om at melde sig med Suppleringer og Berigtigelser og eventuelt hævde andre Meninger: „der er mange Problemer i vor Videnskab, som Enkeltmand ikke magter, men hvor alligevel een maa begynde for at faa Drøftelsen frem.“

Warmings Bog er da ikke alene en rigt flydende Kilde til Belæring; den virker desuden i udpræget Grad inciterende, og der er ingen Tvivl om, at den fortjener at kendes og læses langt ud over den Kreds af Studerende, til hvis Brug den er skrevet.

Adolph Jensen.

A. C. DUBORG: Dansk Landbrugspolitik. En Nutidsbelysning af Jordlove og Ejendomsskatter. (G. B. N. F. Kbh. 1930. 106 S.)

For dem, der ønsker at sætte sig ind i de Synspunkter, der gør sig gældende indenfor Venstre i Jordspørgsmaalet, kan man kun anbefale Godsejer Duborgs Fremstilling. Det er et vel-